

Daniel Jakimiec

Zastosowanie przepisu art. 136 k.p.c. do doręczeń dokumentów sądowych między Polską i pozostałymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej

W przypadku doręczeń dokonywanych na terenie państw członkowskich Unii Europejskiej znajduje zastosowanie rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Głównym założeniem tej regulacji wspólnotowej była poprawa oraz przyspieszenie przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych między państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Ponadto istotne znaczenie miało pogodzenie trzech priorytetów, to jest skutecznego i szybkiego przepływu dokumentów sądowych koniecznych dla zapewnienia sprawnego wymiaru sprawiedliwości, z ochroną prawa do obrony. Przechodząc do regulacji obowiązujących na terytorium państwa polskiego, to doręczenie w postępowaniu cywilnym jest czynnością, z którą wiążą się doniosłe skutki procesowe określone treścią przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Skutki tej czynności, bez względu na to, czy adresat rzeczywiście zapoznał się z treścią doręczonego pisma procesowego, powstają z chwilą doręczenia, jeżeli było prawidłowe¹.

¹ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne, Zarys wykładu*, Warszawa 1998, s. 157; J. Maliszewska-Nienartowicz, *Skutki braku tłumaczenia dokumentów doręczonych na terenie UE*, *Monitor Prawniczy* 2008, nr 18, s. 992-998.

Analizowane zagadnienie wymaga nawiązania do zasad doręczeń pism sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych, które obowiązują w polskim porządku prawnym. Na gruncie polskiego kodeksu postępowania cywilnego wyróżnia się dwa rodzaje doręczeń²:

- doręczenie „właściwe” (art. 133 k.p.c.);
- doręczenie zastępcze (art. 138 k.p.c.).

Problematyka obu rodzajów doręczeń zostanie poniżej pokrótce przedstawiona. Wypadnie się też w związku z tym odnieść do kwestii prawnych przesłanek skuteczności doręczeń, będących, najogólniej rzecz biorąc, funkcją dokonania doręczenia, czy to w sposób „właściwy”, czy „zastępczy”, zgodnie z wymaganiami w tytule VI, dział I, rozdział 2 kodeksu postępowania cywilnego. Wspólną dla obu rodzajów doręczeń jest sformułowana w art. 134 k.p.c. zasada przeprowadzania ich w dni powszednie w ciągu dnia. Przesłanką wyłączającą możliwość doręczenia pisma procesowego, niezależnie od sposobu, w jaki zamierza się tego dokonać, jest dzień świąteczny. Kwestię dni świątecznych regulują przepisy ustawy z dnia 18 stycznia 1951 r. o dniach wolnych od pracy oraz Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie w dniu 28 lipca 1993 r. W świetle tych przepisów zatem nie doręcza się pism procesowych w następujące dni świąteczne: 1 stycznia (Nowy Rok), 6 stycznia (Święto Trzech Króli), pierwszy i drugi dzień Wielkanocy, 1 maja (święto państwowe), 3 maja (Święto Narodowe Trzeciego Maja), pierwszy dzień Zielonych Świąt, Boże Ciało, 15 sierpnia (Święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny), 1 listopada (Wszystkich Świętych), 11 listopada (Narodowe Święto Niepodległości), 25 i 26 grudnia (pierwszy i drugi dzień Bożego Narodzenia) oraz w każdą niedzielę. Podkreślić należy, że w świetle orzecznictwa dniem świątecznym nie jest sobota, gdyż nie jest dniem ustawowo wolnym od pracy w rozumieniu art. 115 k.c. w zw. z art. 165 k.p.c.³ Nie jest zatem możliwe skuteczne doręczenie pisma procesowego w wymienione dni świąteczne, podczas gdy dopuszczalne jest to w sobotę, choć w potocznym obiegu jest ona traktowana jako dzień wolny od pracy.

² Szerzej na ten temat m.in.: J. B o d i o, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, wyd. 3, Warszawa 2008, s. 215-216 i 220-221.

³ Tak uznał SN w uchwale siedmiu sędziów z 25 kwietnia 2003 r., III CZP 8/03 (OSNC 2004, nr 1, poz. 1).

Wspomniane wcześniej doręczenie „właściwe” uregulowane jest w art. 133 k.p.c. i dalszych przepisach kodeksu postępowania cywilnego. Przepis art. 131 § 1 k.p.c. formułuje zasadę oficjalności doręczeń, zgodnie z którą „sąd dokonuje doręczeń przez operatora publicznego lub innego operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. – Prawo pocztowe⁴, osoby zatrudnione w sądzie, komornika lub sądową służbę doręczeniową. Aktualny stan prawny w tym zakresie ukształtowany został w drodze nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego z 17 grudnia 2009 r.⁵ W ten sposób, co warto nadmienić, został przełamany swoisty monopol Poczty Polskiej oraz woźnych sądowych na doręczanie pism procesowych do adresatów. W obecnym stanie prawnym uprawnienie takie mają inni niż Poczta Polska operatorzy sądowi oraz wszystkie osoby zatrudnione w sądzie, a nie tylko woźni sądowi. Szczegółowo kwestię tę reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczania pism sądowych w postępowaniu cywilnym⁶. O wyborze sposobu doręczenia przesyłek decyduje prezes sądu, kierując się w tym zakresie kryterium kosztów i skuteczności doręczenia⁷. Należy nadmienić, że szczegółowe postanowienia rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości – Regulamin urzędowania sądów powszechnych z dnia 27 lutego 2007 r. w sprawie doręczeń nieco osłabiają wagę wspomnianej wcześniej nowelizacji, gdyż dają prezesowi sądu możliwość preferowania „tradycyjnych” sposobów doręczeń, tj. tych, które obowiązywały przed nowelizacją. W świetle bowiem § 68 ust. 3 regulaminu może on powierzyć doręczenie pism sądowym służbom doręczeniowym lub innym pracownikom sądu, jeżeli „w konkretnych okolicznościach taki sposób dostarczenia jest efektywniejszy”. Ostateczną decyzję zatem w sprawie wyboru sposobu doręczenia, a – co za tym idzie – podmiotu doręczającego, podejmuje prezes sądu. Dodac

⁴ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 października 2008 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy – Prawo pocztowe (tekst jedn.: Dz.U. z 2008 r., nr 189, poz. 1159). Uchwała ta ma rangę zasady prawnej. Por. J. B o d i o, *Kodeks postępowania cywilnego...*, s. 216.

⁵ Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 7, poz. 45).

⁶ Dz.U. z 2010 r., nr 190, poz. 1277.

⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych, § 68 ust. 1 (Dz.U. z 2007 r., nr 38, poz. 249).

w tym miejscu należy, iż pismo procesowe doręczyć można także, zgodnie z dyspozycją art. 132 § 2 k.p.c., bezpośrednio adresatowi w sekretariacie sądu. Przepis § 69 regulaminu wiąże to z okolicznością pobytu adresata w sądzie i wykazania przez niego swojej tożsamości. Nieco inaczej kwestia doręczenia właściwego przedstawia się w przypadku osób pozostających w służbie, a więc osób odbywających służbę wojskową, służbę w Policji lub w Służbie Więziennej, albo też osadzonych. Zgodnie z dyspozycją art. 137 k.p.c. osobom pozostającym w służbie pisma procesowe doręczane są przez organy bezpośrednio przełożone, natomiast osadzonym – poprzez zarząd zakładu karnego.

Celem tych uregulowań jest, zgodnie z dyspozycją art. 131 § 2 k.p.c. *in fine*, „konieczność zapewnienia sprawnego toku postępowania, a także realizacji gwarancji procesowych jego uczestników, ochronę praw osób, którym pisma są doręczane, oraz ochronę ich danych osobowych”. Z punktu widzenia celów niniejszego opracowania najistotniejsze znaczenie ma względ ustawodawcy na skuteczność doręczenia pisma w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego, jako warunku sprawnego przebiegu postępowania i ochrony praw procesowych. Do kwestii tej wypadnie powrócić jeszcze w dalszej części niniejszego opracowania. W tym miejscu natomiast nieco uwagi poświęcić należy kwestii adresata pisma procesowego, jako że od tego zależy rozumienie pojęcia doręczenia „właściwego” oraz adres, na jaki pismo takie jest kierowane. Powołany wcześniej art. 131 k.p.c. dokonuje wyraźnego rozróżnienia na osoby fizyczne i podmioty niebędące osobami fizycznymi, tj. osoby prawne, organizacje niebędące osobami prawnymi, przedsiębiorcy, wspólnicy spółek handlowych. Zgodnie z dyspozycją art. 133 § 1 k.p.c., jeżeli stroną jest osoba fizyczna, doręczenia dokonuje się jej osobiście, a gdy nie ma ona zdolności procesowej – jej przedstawicielowi ustawowemu”. Z kolei, jak stanowi § 2 powołanego przepisu, „pisma procesowe lub orzeczenia dla osoby prawnej, jak również dla organizacji, która nie ma osobowości prawnej, doręcza się organowi uprawnionemu do reprezentowania ich przed sądem lub do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism”. W tym przypadku, jak w sposób oczywisty można na tej podstawie wnosić, adresem, pod jaki pismo procesowe ma być skierowane, jest adres podmiotu reprezentującego adresata przed sądem albo też adres, pod jakim swoją siedzibę ma pracownik adresata uprawniony do odbioru

pism. Dodatkowo omawiany art. 133 k.p.c. wyodrębnia wśród adresatów pism procesowych podmioty gospodarcze. Przepis art. 133 § 2a k.p.c. stanowi, iż „pisma procesowe dla przedsiębiorców i wspólników spółek handlowych, wpisanych do rejestru sądowego na podstawie odrębnych przepisów, doręcza się na adres podany w rejestrze, chyba że strona wskazała inny adres dla doręczeń. Jeżeli ostatni wpisany adres został wykreślony jako niezgodny z rzeczywistym stanem rzeczy i nie zgłoszono wniosku o wpis nowego adresu, adres wykreślony jest uważany za adres podany w rejestrze”. W powyższym kontekście należy rozpatrywać kwestię okoliczności, w jakich odbywa się w świetle przepisów obowiązującego prawa doręczenie „właściwe”. W przypadku osób określonych powyżej jako osoby niebędące osobami fizycznymi doręczenie dokonywane jest pod adresem wskazanym w piśmie procesowym, a więc w siedzibie organu uprawnionego do reprezentowania adresata, pracownika upoważnionego do odbioru pism lub, w przypadku podmiotu gospodarczego, pod adresem wskazanym w Krajowym Rejestrze Sądowym. W przypadku osoby fizycznej, zgodnie z dyspozycją art. 135 § 1 k.p.c., doręczenia dokonuje się w mieszkaniu, miejscu pracy lub tam, gdzie podmiot doręczający adresata zastanie. W świetle orzecznictwa przy doręczeniach sądowych dla osób fizycznych podstawowe znaczenie ma miejsce zamieszkania. Jak bowiem uznał Sąd Najwyższy, jeżeli osoba fizyczna nie wskazała innego adresu niż adres miejsca zamieszkania, a pod tym adresem osoba taka w momencie pojawienia się podmiotu doręczającego nie przebywa, sąd nie ma obowiązku ustalania innego adresu, pod którym doręczenia zgodnego z regułą doręczenia „właściwego” można by dokonać, np. adresu miejsca pracy⁸. Nadmienić w tym kontekście należy, że na podstawie art. 135 § 2 k.p.c. „na wniosek strony doręczenie może być dokonane na wskazany przez nią adres skrytki pocztowej. W tym wypadku pismo sądowe przesłane pocztą składa się w placówce pocztowej operatora publicznego, umieszczając zawiadomienie o tym w skrytce pocztowej adresata”. Zgodnie również z § 71 regulaminu urzędowania sądów powszechnych: „Jeżeli adresat podał jako adres do

⁸ Postanowienie SN z 7 maja 1997 r., II CKN 161/97 (Monitor Prawniczy 1998, nr 3, s. 5), cyt. za: A. Wołińska, *Tryb doręczania pism sądowych przedsiębiorcom wpisanym do ewidencji*, Monitor Prawniczy 2009, nr 4.

korespondencji tylko numer skrytki pocztowej, zawiadomienie o nadejściu przesyłki sądowej może być dokonane również za pośrednictwem tej skrytki”. Przestrzeganie powyższych reguł postępowania przy doręczeniach jest warunkiem uznania doręczenia za skuteczne w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Problem ze skutecznością doręczenia pojawia się wówczas, gdy zaistnieje sytuacja niemożności wykonania dyspozycji doręczenia „właściwego”, tj. dokonania go zgodnie z powołanymi powyżej przepisami kodeksu postępowania cywilnego. Sytuacja taka w praktyce dotyczy osób fizycznych i ma miejsce na ogół za sprawą świadomego postępowania adresata albo też dłuższej jego nieobecności pod wskazanym sądowi adresem zamieszkania. Znajdują wówczas, w przypadku osób fizycznych, zastosowanie przepisy art. 139 k.p.c. § 1 i 2. Pierwszy z powołanych przepisów stanowi, iż niedoręczone pismo należy złożyć w placówce pocztowej operatora, dokonującego doręczenia, w przypadku zaś, gdy jest ono wykonywane w inny sposób, pismo takie należy pozostawić w urzędzie właściwej gminy i umieścić zawiadomienie o tym w drzwiach mieszkania adresata lub w oddawczej skrytce pocztowej ze wskazaniem, gdzie i kiedy pismo pozostawiono, wraz z pouczeniem, że należy je odebrać w terminie siedmiu dni od dnia umieszczenia zawiadomienia. W przypadku bezskutecznego upływu tego terminu czynność zawiadomienia należy powtórzyć. Innym przejawem unikania przez adresata podjęcia pisma procesowego jest odmowa jego przyjęcia. Odmowa taka wszakże nie powoduje w aktualnym stanie prawnym bezskuteczności doręczenia. Zgodnie bowiem z aktualnym brzmieniem art. 139 § 2 k.p.c., „jeżeli adresat odmawia przyjęcia pisma, doręczenie uważa się za dokonane. W takim przypadku doręczający zwraca pismo do sądu z adnotacją o odmowie jego przyjęcia”. Jako datę doręczenia uznaje się w takiej sytuacji datę odmowy przyjęcia przez adresata pisma. Przepisy powyższe nie mają zastosowania do osób prawnych, organizacji, osób fizycznych podlegających wpisowi do rejestru albo ewidencji na podstawie odrębnych przepisów. W razie niemożności doręczenia im pisma z uwagi na nieujawnienie w rejestrze albo w ewidencji zmiany adresu, a w przypadku osób fizycznych miejsca zamieszkania i adresu – pozostawia się, zgodnie z dyspozycją art. 139 § 3 k.p.c., w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że nowe miejsce zamieszkania i adres są sądowi znane. Jak stanowi z kolei art. 139 § 4 k.p.c.,

sąd rejestrowy przy ogłoszeniu lub doręczeniu postanowienia o pierwszym wpisie poucza wnioskodawcę o skutkach zaniedbania ujawnienia w rejestrze zmian adresowych. Zauważyć należy, że aktualne brzmienie art. 139 k.p.c. rozwiązuje skutecznie problem niemożności doręczenia pism z powodu postawy adresata (unikanie lub odmowa przyjęcia pisma) albo też – w przypadku podmiotów podlegających wpisaniu do rejestru lub ujęcia w ewidencji – zaniedbania odnotowywania w rejestrze lub ewidencji zmian adresowych. W pierwszym przypadku za datę doręczenia uważa się datę odmowy odnotowaną przez podmiot dokonujący doręczenia, w drugim zaś – datę zamieszczenia w rejestrze lub ewidencji adnotacji o niemożności dostarczenia pisma z powodu braku aktualnych danych adresowych, pod warunkiem umieszczenia wpisu, o którym jest mowa w art. art. 139 § 4 k.p.c. Spełnienie powyższych wymogów ustawowych przesądza o skuteczności doręczenia „właściwego”.

W przypadku doręczenia „zastępczego” aktualnie pozostają wymogi powyżej opisane. Główna różnica polega na tym, że doręczenia dokonuje się innej aniżeli adresat osobie. Rozwiązanie w postaci doręczenia „zastępczego” funkcjonuje na gruncie kodeksu postępowania cywilnego ze względu na to, iż nie zawsze doręczenie „właściwe” jest możliwe. Ustawodawca dopuszcza w takiej sytuacji, zgodnie z art. 138 § 1 k.p.c. możliwość doręczenia pisma sądowego dorosłemu domownikowi, a gdyby go nie było – administracji domu, dozorczy domu lub sołtysowi, jeżeli osoby te nie są przeciwnikami adresata w sprawie i podjęły się oddania mu pisma. Aby doręczenie „zastępcze” było skuteczne w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego, muszą być spełnione następujące warunki⁹:

– adres osoby, do której pismo jest skierowane jest prawidłowy (w przepisach art. 139 § 1 i 2 k.p.c. ustawodawca zakłada, iż adres jest prawidłowy, natomiast zachodzi trudność w doręczeniu pisma);

– osoba, poprzez którą dokonuje się doręczenia zastępczego, ściśle spełnia warunki określone powołanymi powyżej przepisami.

Kwestią szczególnie istotną jest, aby osoba uznana przez doręczającego za osobę spełniającą kryteria ustawowe istotnie kryteria takie spełniała. W rozumieniu art. 138 § 1 k.p.c. osobą dorosłą jest osoba pełno-

⁹ A. Wolińska, *Tryb doręczania...*

letnia. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego „domownikiem” jest dorosła osoba mieszkająca z adresatem w jednym mieszkaniu lub domu, będąca jego krewnym lub powinowatym, niezależnie od tego, czy równocześnie prowadzi z nim gospodarstwo domowe. Nie są natomiast domownikami osoby obce, nawet gdy mieszkają w tym samym mieszkaniu (np. jako lokatorzy lub sublokatorzy), chyba że zostały przez adresata włączone do wspólnoty domowej i prowadzą z nim (jego rodziną) wspólne gospodarstwo. W przeciwnym razie osoby takie należy traktować jako sąsiadów adresata i o fakcie doręczenia im przeznaczonej dla niego przesyłki poinformować zainteresowanego przez umieszczenie odpowiedniego zawiadomienia na drzwiach jego mieszkania, względnie izby w jego mieszkaniu. Sąsiadem, zgodnie ze stanowiskiem judykatury, jest ten, kto mieszka w pobliżu adresata, na terenie graniczącym z terenem adresata. W każdym konkretnym przypadku organ doręczający musi uwzględnić specyfikę zamieszkiwania adresata. Sąsiadem może być zatem osoba mieszkająca w tym budynku lub w najbliższym budynku. Dozorcą z kolei jest tylko taka osoba, której w sposób formalny i jednoznaczny została powierzona taka funkcja i wykonuje ona tę funkcję w sposób stabilny i ciągły¹⁰.

Złamanie powyższych zasad doręczenia, niezależnie czy w związku z doręczeniem „właściwym” i „zastępczym”, oznacza, że nie możemy mówić o prawidłowym czy skutecznym doręczeniu, co oznacza pozbawienie praw procesowych adresata pisma. Zaznaczyć też należy, iż powyżej przedstawiono najważniejsze kwestie związane z doręczeniem pism procesowych, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia skuteczności tej czynności w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

Zwrócić należy także uwagę na okoliczność, że nie we wszystkich postępowaniach cywilnych sięga się po powyżej zarysowane reguły. Przykładowo w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych sąd może zgodnie z art. 472 § 1 k.p.c. wzywać strony, świadków, biegłych lub inne osoby w sposób, który uzna za najbardziej celowy, nawet z pominięciem sposobów wyżej wskazanych, jeżeli uzna to za niezbędne do przyspieszenia rozpoznania sprawy. Natomiast odnosząc się

¹⁰ Tamże.

do postępowania w sprawach gospodarczych, przepis art. 479⁹ § 1 k.p.c. przewiduje obowiązek, by w toku sprawy strona reprezentowana przez adwokata lub radcę prawnego, rzecznika patentowego czy Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa doręczała odpisy pism procesowych z załącznikami bezpośrednio stronie przeciwnej. W innych sprawach niż gospodarcze istnieje tylko możliwość doręczenia w toku sprawy przez adwokatów nawzajem pism za potwierdzeniem odbioru i oznaczeniem daty¹¹. Powyższe zasady mają zastosowanie, gdy adresat zamieszkuje w Polsce. W przypadku, kiedy w sprawie cywilnej lub handlowej sąd lub inny organ w państwie członkowskim Unii Europejskiej musi doręczyć dokument sądowy lub pozasądowy stronie zamieszkującej w innym państwie członkowskim, dokument taki jest doręczany zgodnie z rozporządzeniem nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącym doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych. Według bowiem regulacji przepisu art. 1 ust. 1 rozporządzenia ma ono zastosowanie w sprawach cywilnych lub handlowych, w sytuacji gdy konieczne jest przekazanie dokumentu sądowego lub pozasądowego z jednego państwa członkowskiego do drugiego po to, by go doręczyć.

Zagadnieniem, które wyłania się w trakcie analizy przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady jest wzajemna relacja zakresu użytego przez nie pojęcia dokumentu sądowego oraz funkcjonującego w przepisach kodeksu postępowania cywilnego pojęcia pisma sądowego. W przepisach kodeksu postępowania cywilnego, w tym w treści przedmiotowego art. 136 k.p.c., jest bowiem mowa o pismach sądowych. Rozporządzenie nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r., dotyczące doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych, posługuje się pojęciem dokumentu sądowego i pozasądowego. Rozporządzenie w punkcie 6 stanowi, że skuteczne i szybkie procedury sądowe w sprawach cywilnych wymagają przekazywania dokumentów sądowych i pozasądowych w szybkim i bezpośrednim trybie między wyznaczonymi przez państwa członkowskie organami lokalnymi. Pań-

¹¹ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne...*, s. 157-158; M. Sorysz, *Doręczenie i jego wpływ na bieg terminów w postępowaniu cywilnym*, Monitor Prawniczy 2003, nr 15, s. 688.

stwa członkowskie mogą wyrazić zamiar wyznaczenia tylko jednej jednostki przekazującej lub przyjmującej dokumenty albo jednej jednostki odpowiedzialnej za obie te funkcje na okres pięciu lat. Decyzja taka może być przedłużana co pięć lat. Według zaś punktu 18 rozporządzenia wszystkie osoby mające interes prawny w postępowaniu sądowym powinny mieć możliwość dokonywania doręczeń dokumentów sądowych bezpośrednio przez urzędników sądowych, innych urzędników lub inne właściwe osoby w państwie członkowskim, do którego adresowane są dokumenty, jeżeli prawo tego państwa członkowskiego zezwala na tego typu bezpośredni sposób doręczenia.

Zatem z punktu 6 i 18 rozporządzenia wynika, że są to dokumenty związane z procedurami sądowymi, które mają być doręczone w ramach postępowania sądowego osobom mającym interes prawny w postępowaniu sądowym. Natomiast przez użyte w rozdziale drugim kodeksu postępowania cywilnego pojęcie pism sądowych należy rozumieć pisma pochodzące od sądu, a przeznaczone dla stron względnie uczestników postępowania w związku z postępowaniem w sprawie, a więc są to wszystkie wezwania wystosowane przez sądy oraz wszelkie orzeczenia sądowe¹². Pojęcie pisma sądowego, którym posługuje się kodeks postępowania cywilnego, jest pojęciem węższym i zawiera się bez wątpienia w zakresie pojęcia dokumentu sądowego używanego w przepisach rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej.

Z uwagi na skutki prawne, jakie wiążą się z doręczeniem pism, w tym zwłaszcza z doręczeniem pisma wszczynającego postępowanie, prawna regulacja omawianej materii ma kluczowe znaczenie. Chodzi bowiem o zapewnienie ochrony stronie postępowania, która znajdując się poza granicami własnego kraju w jednym z państw członkowskich Unii Europejskiej ma utrudnioną możliwość podjęcia czynności procesowych. Nie sposób przy tym nie zauważyć, że strona inicjująca postępowanie sądowe jest zainteresowana tym, aby postępowanie toczyło się szybko, a zatem, aby także doręczenie dokumentu za granicą nie trwało zbyt długo. Należy podkreślić, że tendencja do zapewnienia efektywności i sprawności postępowania wynikająca z postanowień rozporządzenia należy także do naczelných postulatów postępowania cywilnego w polskim porządku

¹² W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne...*, s. 156.

prawnym. Sprawny przebieg postępowania sądowego wymaga od strony postępowania zachowania przewidzianych dla wniosku o doręczenie i przekazywanych dokumentów wymogów formalnych, które określają przepisy rozporządzenia. Jednym z wymogów formalnych określonych przez przepisy rozporządzenia jest język, w którym powinien być sformułowany wniosek o doręczenie dokumentów i przekazywane dokumenty.

Z regulacji art. 4 ust. 3 rozporządzenia wynika, że do przekazywanego dokumentu należy dołączyć wniosek o jego doręczenie. Zgodnie z art. 4 ust. 3 rozporządzenia wniosek musi być sporządzony w języku urzędowym państwa członkowskiego, do którego przekazywane są dokumenty, lub jeżeli w tym państwie członkowskim jest kilka języków urzędowych – w języku urzędowym lub jednym z języków urzędowych miejsca, w którym ma nastąpić doręczenie, lub w innym języku wskazanym jako dopuszczalny przez to państwo członkowskie. Każde państwo członkowskie wskazuje język urzędowy lub języki urzędowe instytucji Unii Europejskiej inne niż własny, dopuszczone przez nie jako języki, w których może być sporządzony wniosek o doręczenie dokumentu. Z powyższego wynika, że wniosek powinien być sporządzony w języku państwa przyjmującego lub w innym języku Unii Europejskiej podanym przez to państwo. Jeżeli język, w jakim został sporządzony wniosek, nie jest jednym z języków wyżej wskazanych, wówczas brak ten podlega usunięciu w trybie art. 6 ust. 2 rozporządzenia. W przypadku, gdy brak ten nadal nie zostanie usunięty, wniosek zostanie zwrócony, o czym stanowi art. 6 ust. 3. Wniosek i dokumenty pochodzące z innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej mogą zostać zwrócone przez polski sąd rejonowy jako jednostkę przyjmującą, także w sytuacji określonej w przepisie art. 8 ust. 1 i ust. 2 rozporządzenia. Zgodnie z brzmieniem art. 8 ust. 1 rozporządzenia jednostka przyjmująca informuje adresata o możliwości odmowy przyjęcia doręczanego dokumentu w momencie doręczenia lub poprzez zwrócenie go w ciągu tygodnia do jednostki przyjmującej, jeżeli nie został on sporządzony w jednym z języków określonych treścią tego przepisu ani nie dołączono do niego tłumaczenia na język, który adresat rozumie lub język urzędowy państwa członkowskiego, do którego adresowane są dokumenty, lub jeżeli w tym państwie członkowskim jest kilka języków urzędowych – język urzędowy lub jeden z języków urzędowych miejsca, w którym ma nastąpić doręczenie. Uprawnienie adresata

do odmowy przyjęcia dokumentu przewidziane treścią powołanego przepisu ma na celu ochronę interesów odbiorcy w przypadku, gdy dokument został sporządzony w języku, który nie jest dla niego zrozumiały. Według przepisu art. 8 ust. 2 rozporządzenia, jeżeli adresat odmówił przyjęcia dokumentu zgodnie z art. 8 ust. 1 powołanego rozporządzenia, jednostka przyjmująca, którą w Polsce jest sąd rejonowy, zawiadamia o tym jednostkę przekazującą, przesyłając w tym celu poświadczenie określone w art. 10 rozporządzenia, i zwraca jej wniosek oraz dokumenty, które wymagają tłumaczenia. W przypadku odmowy przyjęcia dokumentu przez adresata z tego powodu, że dokument nie został sporządzony ani w języku urzędowym państwa członkowskiego przyjmującego, ani w języku zrozumiałym dla adresata, brak ten zgodnie z treścią przepisu art. 8 ust. 3 może być usunięty w trybie przewidzianym przepisem art. 6 ust. 2 i ust. 3 rozporządzenia¹³. Zauważyć należy, że w odróżnieniu od poprzedniej regulacji zawartej w art. 8 rozporządzenia Rady Unii Europejskiej (WE) nr 1348/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie doręczania w państwach członkowskich sądowych i pozasądowych dokumentów w sprawach cywilnych i handlowych przepis art. 8 ust. 1 rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych wprowadził termin tygodniowy, w którym adresat może zwrócić doręczony mu dokument, gdy nie został sporządzony we właściwym języku. Powyższa zmiana świadczy o dążeniu ustawodawcy europejskiego do zapewnienia skutecznego i szybkiego przepływu dokumentów procesowych, koniecznych dla zapewnienia sprawnego wymiaru sprawiedliwości z jednoczesnym zapewnieniem stronie ochrony prawa do obrony.

Doręczenie dokumentów na wniosek sądu państwa obcego oznacza doręczenie przez sędziego na posiedzeniu. Za poglądem tym przemawia treść między innymi art. 1131 § 1 oraz art. 1132 § 1 i § 2 k.p.c., z których wynika, że pomocy prawnej udzielają sądy polskie, przy czym konieczność oceny, czy wnioski sądów zagranicznych odpowiadają wymaga-

¹³ J. Ciszewski, *Doręczanie dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych w państwach UE. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 75-81, 105-118; J. Maliszewska-Nienartowicz, *Skutki braku tłumaczenia...*, s. 992-998.

niom rozporządzenia, jak również konieczność udzielenia pouczeń, w tym o treści przepisu art. 8 rozporządzenia, wyłącza możliwość dokonywania doręczeń w sekretariacie sądu. Ocena, czy wniosek i przekazywane dokumenty zostały sformułowane we właściwym języku, zgodnie z powołanym rozporządzeniem jest dokonywana na terenie Polski przez sądy rejonowe. Sądy rejonowe bowiem, jako jednostki przyjmujące wnioski o doręczenie i dokumenty pochodzące z innych państw członkowskich Unii Europejskiej, zostały wyznaczone przez państwo polskie na podstawie art. 2 ust. 2 rozporządzenia, a informacja o wyznaczeniu sądów rejonowych została przekazana Komisji Europejskiej stosownie do art. 2 ust. 4 rozporządzenia. Przekazanie do polskiego sądu rejonowego wniosku o doręczenie zgodnie z prawem polskim oznacza, co do zasady, w myśl art. 7 ust. 1 rozporządzenia, że sąd ten przy doręczeniu dokumentów będzie stosował te same przepisy, które mają zastosowanie w przypadku doręczeń „wewnątrz krajowych”. W rachubę więc wchodzi doręczenie jednym ze sposobów określonych w art. 131 § 1 k.p.c. W praktyce sądowej szczególne znaczenie ma doręczenie przez pocztę oraz stosowane w coraz szerszym zakresie doręczenie przez woźnych czy sądową służbę doręczeniową. Zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczenia pism sądowych w postępowaniu cywilnym pisma doręczane przez pocztę wysyłane są jako listy polecone, do których dołącza się potwierdzenie odbioru. Wskazane sposoby doręczania umożliwiają jednoznaczne określenie w zaświadczeniu o doręczeniu daty doręczenia, nazwiska osoby, której dokument doręczono i stosunku do odbiorcy osoby, której dokument doręczono. Ułatwi to sądowni, przed którym toczy się postępowanie, dokonanie oceny w przedmiocie prawidłowości doręczenia. Zauważyć należy, że oceny tej będzie dokonywał sąd w państwie członkowskim Unii Europejskiej, w którym ma nastąpić doręczenie, w związku z czym w wielu sytuacjach ocena ta może natrafiać na trudności z uwagi na to, że podstawą tej oceny będzie prawo polskie, które z reguły nie jest znane temu sądowni. Jeżeli, jak już nadmieniano wcześniej w innym kontekście, w myśl art. 132 k.p.c. i art. 133 k.p.c. pismo doręczone jest tej osobie, dla której było przeznaczone, a więc adresatowi do rąk własnych, to wówczas zachodzi doręczenie właściwe. Prawidłowy tok postępowania wymaga nieraz jednak odstępstwa od tej

zasady, zwłaszcza tam, gdzie zachodzi zła wola lub opieszałość albo gdzie chodzi o ułatwienie doręczeń. W związku z powyższym kodeks postępowania cywilnego dopuszcza tzw. doręczenie zastępcze, a więc do rąk innej osoby niż adresata, o czym stanowi art. 138 k.p.c. i art. 139 k.p.c. Ponadto możliwe jest także doręczenie przewidziane treścią przepisu art. 136 § 1 k.p.c. Przedmiotowy przepis nakłada na stronę, a jeśli nie ma ona zdolności procesowej, na jej przedstawiciela ustawowego, obowiązek zawiadomiania sądu o każdej zmianie swego miejsca zamieszkania. W razie zaniedbania tego obowiązku sankcją przewidzianą przez art. 136 § 2 k.p.c. jest pozostawienie pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia, chyba że nowy adres jest sądowi znany. Sankcja ta ma zastosowanie wtedy, gdy strona została o obowiązku tym powiadomiona przy dokonaniu pierwszego doręczenia¹⁴. W odniesieniu do art. 136 § 2 k.p.c. rozważenia wymaga, czy regulacja w nim zawarta znajduje zastosowanie wyłącznie w przypadku postępowania sądowego, które toczy się przed sądem polskim, czy też będzie miała zastosowanie w przypadku doręczenia zgodnie z regulacją rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. (Dz.U. UE L z dnia 10 grudnia 2007 r.), gdy z wnioskiem o doręczenie na terenie Polski występuje sąd jednego z pozostałych państw członkowskich Unii Europejskiej.

W przypadkach doręczenia na podstawie rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych nie będą miały zastosowania wszystkie przepisy zawarte w rozdziale drugim kodeksu postępowania cywilnego. Część bowiem spośród tych przepisów, w tym art. 136 k.p.c., ma zastosowanie jedynie wówczas, gdy adresat zamieszkuje na terenie Polski, a postępowanie toczy się przed sądem polskim¹⁵. Ocena skuteczności doręczenia jest dokonywana przez sąd, przed którym toczy się postępowanie i w którym zachodziła konieczność doręczenia, a wówczas, gdy orzeczenie wydane w takim postępowaniu ma być wykonane w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej, ocena prawidłowości

¹⁴ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne...*, s. 158; B. Bładowski, *Metodyka pracy sędziego cywilisty*, Kraków 2005, s. 94-96.

¹⁵ J. Ciszewski, *Doręczanie dokumentów...*, s. 22, 91-98.

doręczenia dokonywana jest także przez sąd tego innego państwa. W sytuacji gdy postępowanie toczy się przed sądem jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej, który rozstrzyga sprawę co do istoty, wówczas polski sąd rejonowy jest jedynie wykonawcą wniosku o doręczenie i nie rozstrzyga o skuteczności tego doręczenia. Tym samym nie może uznać, że doszło do niego na podstawie art. 136 § 2 k.p.c. Zatem przedmiotowy przepis art. 136 § 2 k.p.c. nie znajduje zastosowania w przypadku doręczeń zgodnie z postanowieniami wskazanego rozporządzenia, a doręczenie powinno nastąpić na posiedzeniu sądu jako doręczenie właściwe. W praktyce istnieją sytuacje, gdy adresat nie stawia się na wyznaczone w tym celu posiedzenie sądu. J. Ciszewski zauważa, że jedne sądy w takich sytuacjach zwracają wnioski bez wykonania z uzasadnieniem, że adresat nie stawił się w celu odbioru dokumentów, inne natomiast ponawiają wezwanie do adresata. Jeszcze inna praktyka polega na przyjmowaniu przez sądy, że złożenie w urzędzie pocztowym wezwania do stawienia się w sądzie w przypadku, gdy można przyjąć, iż doręczenie tego wezwania nastąpiło – oznacza, że są podstawy do przyjęcia, iż nastąpiło skuteczne doręczenie¹⁶.

Wykształcenie się tak różnorodnej praktyki zdaje się wiązać między innymi z faktem, że w tym przypadku tryb doręczenia przewidziany przez przepis art. 136 § 2 k.p.c. nie jest stosowany, jak również z brakiem w tym zakresie innego rodzaju właściwej regulacji prawnej. Przepis art. 7 ust. 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej oraz § 10 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 12 października 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu i sposobu doręczenia pism sądowych w postępowaniu cywilnym uzasadnia przekonanie, że właściwa jest praktyka polegająca na ponownym wezwaniu adresata do stawienia się w celu odbioru dokumentu, a następnie zwróceniu dokumentów i wniosku o doręczenie bez wykonania z uzasadnieniem, że adresat nie stawił się w celu odbioru dokumentu.

Odmiennosc reguł doręczenia w Polsce i w pozostałych państwach członkowskich Unii Europejskiej nie może naruszać podstawowych zasad procesowych kontrydiktoryjności i równouprawnienia stron proceso-

¹⁶ Tamże, s. 99-103, 120-121, 146.

wych. Obie strony powinny być traktowane w procesie jednakowo pod względem możliwości przedstawienia swych twierdzeń i obrony swych interesów. Każda strona procesowa musi mieć zapewnione w procesie jednakowe środki ochrony i jednakową możliwość ich wykorzystania przez podejmowanie odpowiednich czynności procesowych. Zasada równouprawnienia stron w procesie cywilnym przejawia się także w tym, że sąd nie może wydać rozstrzygnięcia co do istoty sprawy bez wysłuchania strony przeciwnej. Stronie przeciwnej musi być zapewniona możliwość przedstawienia swych twierdzeń¹⁷.

Rozważania dotyczące pozostawienia pisma w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia w trybie art. 136 k.p.c. w odniesieniu do postanowień rozporządzenia nr 1393/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. dotyczącego doręczania w państwach członkowskich dokumentów sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych i handlowych prowadzą do ostatecznej konkluzji, że wskazany przepis znajduje zastosowanie jedynie, gdy adresat zamieszkuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a postępowanie toczy się przed sądem polskim. Natomiast przepis ten nie będzie miał zastosowania w przypadku doręczenia na podstawie przepisów powołanego rozporządzenia, gdy wniosek o doręczenie został przekazany do polskiego sądu rejonowego przez sąd innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Abstract

An aspiration of the Polish legislator to ensuring the efficient course of judicial proceedings results from the settlement of the Code of Civil Procedure. In this direction is one of heading guarantees Art. 136 § 1 Code of Civil Procedure. This provision is imposing an obligation to notify the judgement of every change of its domicile on the side of judicial proceedings. In case of neglecting the this obligation with sanction provided by leaving the magazine in case records with the effect of the delivery is Art. 136 § 2 Code of Civil Procedure, unless the new address is well-known to the court. Deliberations on the plain of the service of court documents between Poland and the remaining EU member states are

¹⁷ W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne...*, s. 56-60, 288-291.

leading to the statement that the shown provision is finding application only, when the addressee is settling to territory of the Poland and proceedings are pending before the court Polish. However this provision won't be applicable in the event that the motion for the delivery was sent to the Polish regional court by the court of another member state of the European Union.

Mgr Daniel Jakimiec – doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego; referendarz sądowy Sądu Rejonowego w Człuchowie.